

VILÁG- TÖRTÉNET

10. (42.) évfolyam 2020. 2.

A BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETÉNEK FOLYÓIRATA

- **MOLNÁR ANTAL**
KATOLIKUS MISSZIÓK ÉS AZ ALBÁN NEMZETÉPÍTÉS KEZDETEI
A 17. SZÁZAD ELEJÉN
- **GÉRA ELEONÓRA**
DON THOMASO RASPASSANI, EGY ALBÁN SZABADSÁGHARCOS
TITKOS ÉLETE
- **CSAPLÁR-DEGOVICS KRISZTIÁN**
A DALMÁCIAI BORGÓ ERIZZO ÉS AZ ALBÁN NEMZETÉPÍTÉS
- **DUDLÁK TAMÁS**
TÖRÖK KÜLPOLITIKA ÚJ ALAPOKON
- **SZABÓ TAMÁS**
REMÉNYEK ÉS BE NEM VÁLTOTT ÍGÉRETEK
- **SZEMLE**
BLÉNESI ÉVA ÉS FÁBIÁN LAURA ÍRÁSAI

VILÁGTÖRTÉNET
A Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetének folyóirata

Szerkesztők
Skorka Renáta (főszerkesztő)
Bíró László, Martí Tibor, Vámos Péter
(szerkesztők)

Szerkesztőbizottság
Glatz Ferenc (elnök), Borhi László, Erdődy Gábor,
Fischer Ferenc, Fodor Pál, Klaniczay Gábor,
Majoros István, Mihalik Béla Vilmos,
Pók Attila, Poór János

10. (42.) évfolyam 2020. 2.

TARTALOM

Az Oszmán Birodalom határvidékén. Nemzeti érzés és külpolitika (Bíró László)	153
<i>Tanulmányok</i>	
Molnár Antal: Katolikus missziók és az albán nemzetépítés kezdetei a 17. század elején	157
Géra Eleonóra: Don Thomaso Raspassani, egy albán szabadságharcos titkos élete	187
Csaplár-Degovics Krisztián: A dalmáciai Borgo Erizzo és az albán nemzetépítés. Az Osztrák–Magyar Monarchia új Albánia-politikája, 1896	205
Dudlák Tamás: Török külpolitika új alapokon. A szíriai konfliktus kialakulása és a török külpolitika paradigmaváltása, 2011–2012	223
Szabó Tamás: Remények és be nem váltott ígérek. A magyar–román kapcsolatok és a romániai magyarság a rendszerváltás előtt és után	247
<i>Műhely</i>	
Gyóni Gábor: 1941 az orosz historiográfiában. Értelmezések, ellentmondások, politika	271
<i>Szemle</i>	
Az oszmán-örmények kálváriája és túlélési stratégiái (Blénesi Éva)	297
Tanulmányok a Gyönyör kertjéből – Rózsaregény (Fábián Laura)	302

Tanulmányok a Gyönyör kertjéből – Rózsaregény¹

A középkor egyik legnépszerűbb irodalmi művét, az 1225–1269 között Guillaume de Lorris és Jean de Meun által írott *Rózsaregényt* több szempontból bemutató tanulmánykötetet tart hat kezében az olvasó. A könyv két, a közelmúltban elhunyt középkorkutató, Sággy Marianne és Sz. Jónás Ilona előtt tiszteleg. Sággy Marianne volt annak a több mint tíz évvel ezelőtti konferenciának a szervezője, amelynek aktualitását elsősorban az adta, hogy akkoriban jelent meg Rajnavölgyi Géza révén a *Rózsaregény* magyar nyelvű fordítása.

A kötet Sággy Marianne előszavával együtt tizenöt tanulmányt ölel fel, amelyeket a szerkesztők – Novák Veronika és Nagy Eszter – négy szekcióba soroltak be. Egészében véve a fejezetek interdiszciplináris kutatások eredményeit mutatják be, és a kötet célja elsődlegesen az értelmezési terek növelése, legyen szó a nőkérdésről, a mítoszok recepciójáról, az ikonográfiáról vagy a középkori európai irodalmi kapcsolatokról.

A *Kontextusok* című rész nyitó írásában Novák Veronika Párizs zegzugos utcáira, a *Rózsaregény* születési közegébe kalauzol el bennünket. Érdekes módon a királyság egyik szimbóluma, a francia főváros a *Rózsaregényben* kevésbé kapott fontos szerepet. Ezzel szemben inkább zsánerképek szintjén jelent meg, illetve az egyetemi és a teológiai fakultás került középpontba. Párizsban ekkor meghatározó vita volt a kolduló rendiek egyetemi oktatásban való szerepvállalása, és az ebből fakadó konfliktus megtalálható a regényben is.

Keresztély Kata Andalúzia és az udvari szerelem témakörét járja körül, összefüggésben a *Rózsaregénnyel* és Ibn Hazm *A galamb nyakörve* című munkájával. Ez utóbbi írás didaktikus jellege ellenére könnyed hangvételű, a szerelmet egyfajta kórként írja le, amely az elvárásolt szerelmeseket nagyban befolyásolja. Az ikonográfiai hasonlóságok, a toposzok, így például hogy a szerelmes férfi szíve hölgyének nem kell elmerülnie a hétköznapi gyötrelmeiben, vagy a kert és az elzárt vár közti kapocs mind visszatérő szimbólum, akárcsak a *Rózsaregényben*.

Prokopp Mária Árpád-házi Szent Erzsébet kultuszát kapcsolja össze a *Rózsaregény*-nyel. Szent Erzsébet tiszteletéhez szorosan hozzátartozott a rózsacsoda eleme, amelynek ikonográfiai hagyománya az itáliai területeken elterjedt volt: egyik legszebb példája a nápolyi Santa Maria Donnaregina-templom Erzsébet-falciklusa. A nápolyi királyné, V. István magyar király lánya, Mária által megrendelt alkotáson a rózsacsoda jelenete is szerepel, Prokopp Mária ebben a királyné *Rózsaregény* iránti vonzalmát látja.

A *Bölcselet és mítoszok* témakörben elsőként Rajnavölgyi Géza az antikvitás iránti középkori tiszteletre hívja fel a figyelmet – hangsúlyozva, hogy ez az érdeklődés nem csu-

1 A *Rózsaregény*. *Kontextus, üzenet, recepció*. Összeáll.: Sággy Marianne, szerk.: Nagy Eszter – Novák Veronika. Bp., ELTE BTK Középkori Történeti Tanszék, 2019. 206 p.

pán a reneszánszra volt jellemző –, ami a *Rózsaregényben* is megjelenik. Jean de Meun előszeretettel merít az ókori szerzők (például Ovidius) gondolataiból, eszmeiségüket művébe is beemeli. Mitologikus szereplők és történetek, úgy mint Pügmalion és Venus alakjai is felbukkannak.

Szabics Imre a *Rózsaregény-történet* Narcissus-motívumát elemzi, amikor a szerelmes belépve a Gyönyör kertjébe megpillantja Narcissus forrását, benne a szép leánnyal. Jean de Meun nem csupán Guillaume de Lorris motívumát dolgozta át, de az antik előképet is. A szerelmet ugyanakkor kockázatként is ábrázolja, amelyben az óvatlan lélek elveszhet, akár abban a veszedelmes tükörben, amelybe a *Rózsaregény* főszereplője is beletekint.

Palágyi Tivadar az aranykor motívumának értelmezési lehetőségein keresztül szintén a szimbólumok világába vezeti el az olvasót. A nosztalgiával visszavágyott aranykor időszaka a 6. század után – néhány kivételtől eltekintve – a középkor során legközelebb Jean de Meunnél nyert jelentőséget. A *Rózsaregényben* ez nem csupán a keresztényi gondolatvilággal átszőtt hőn áhított aranykort, de valójában egy testiségben is felszabadult időszakot jelentett.

Molnár Péter a politikaelmélet irányából taglalja a *Rózsaregényt*, mégpedig Jean de Meunnek a kormányzat eredetéről vallott nézeteit veszi górcső alá. A szerző az arisztotelészi *Politika* középkori hatását övező vita fényében elemzi Jean de Meun művét, és Helmut Walther nézetére reflektál, miszerint Jean de Meun Aquinói Szent Tamás kritikusa lehetett.

Lukács Edit Anna a *Rózsaregény* második részében felbukkanó ókori és középkori filozófusok szerepét értelmezi. A filozófusok nem csupán nevük felemlítésével, hanem munkáik, gondolataik szó szerinti idézésével (például Cicero citálásával), illetve elméleteik átvételével is szerepelnek. A lakomán érkező filozófusokat kevésbé a szerelem érdekelte, citálásuk enciklopédikus felhanggal bír, de Lukács szerint Jean de Meuntől kár lenne a szó szerinti pontosságot elvárni az idézéseknél.

A recepciókat és vitákat bemutató témakört Sággy Marianne tanulmánya indítja, amely azt vizsgálja, miként interpretálták a *Rózsaregényt* a nőkérdés szempontjából. Míg a királyi udvarhoz kötődő első francia író, Christine de Pizan és a párizsi egyetemi kancellár, Jean Gerson bírálta a művet annak nőellenessége miatt, addig az udvari kör dicsérte a *Rózsaregényt*. A levelezésekből kibontakozó vita egyik pártja – főleg Christine de Pizan – a regény erkölcsiségét támadja. Vele szemben a királyi titkárok nem rejtették véka alá céljukat, hogy az itáliai humanizmussal szemben a francia kultúrfőlnényt hirdessék, amihez a *Rózsaregény* kiváló eszközt jelentett szemükben.

Klaniczay Gábor szintén a nőtörténeti szálát ragadja meg, pontosabban a Jean de Meun soraiból kibontakozó indulatos nőellenességet. A boszorkányként, szajhaként megbélyegzett nőt valójában egy irodalmi alak, a „féltékeny örült gazfickó” véleményén keresztül interpretálja. Ez a burkolt irodalmi megoldás jól illeszkedik a középkorban széles körben elterjedt, nőkről alkotott vélemény egyik végpontjába. A két véglet – a bűnös Éva és a szent Szűz Mária – mindig is kéz a kézben járt. Klaniczay Gábor értelmezésében a nők fokozatosan előtérbe kerültek a középkorban, de Jean Gerson női látomásokkal szembeni bizalmatlansága is egy mizogin ellenreakció.

Nagy Eszter művésztörténeti elemzése a kép és a textus kapcsolatát tárgyalja. A *Rózsaregény* viszonylag ritkán ábrázolt témáinak egyik jelenetét, a Gyönyör és a Bárány kertjének ikonográfiáját hasonlítja össze. Noha a *Rózsaregény-kéziratok* számottevő része illusztrált volt, ez a két jelenet a szerző által vizsgált 120 kéziratból összesen nyolc esetben szerepel. A praktikus okok mellett – általában a kéziratok első felét illusztrálták bővebben, igazodva a megrendelő anyagi lehetőségeihez – egy 15. század végi oxfordi kézirat (Bodleian Lib. Douce 195) nyújt újdonságot a téma ábrázolásában.

Draskóczy Eszter a 13–14. század fordulóján íródott *Rózsaregényt* is jócskán felhasználó kéziratot, az úgynevezett *Il Fiore* szonettet veszi górcső alá. A sok szempontból – szerzőség, keletkezés – vitatott szöveg kapcsán maga Dante is felmerült szerzőként. Draskóczy Eszter elsősorban azt fejt ki, hogy Dante munkáit bevonva a *Fiore* és a *Rózsaregény* irodalmi megoldásai miként értelmezhetők. Arra a következtetésre jut, hogy a *Fiorét* kevésbé jellemzik a narrációs technikák, a Dantéra jellemző megoldások és az enciklopédikus tudás.

Réthelyi Orsolya a *Rózsaregény* (és kiegészítésként a Christine de Pizan-féle *Livre de la Cité des dames*) németalföldi hatását mutatja be. A *Rózsaregényt* már egészen korán – 1300 körül – átültették középholland nyelvre, a két fennmaradt fordítás közül az elterjedtebb változat jobban ragaszkodott az eredeti szöveghez. A második flandriai fordító több változtatással élt: egy Cupidót évekig szolgáló szerelmes ifjú kerettörténetével egészítette ki a művet, de ez a verzió kevesebb kéziratban maradt fent.

Angolszász földre, ezen belül is Geoffrey Chaucer könyvespolcához vezet minket tanulmányában Halácsy Katalin. A középkori angol irodalom egyik legfontosabb szereplője, Chaucer nem csupán kedvelte, hanem komoly inspirációs forrásként is használta a *Rózsaregényt*: három írásába is beépítette az álomallegória keretét, emellett a stílus, az irodalmi alakok is ismerősek lehetnek a francia regényből. Chaucer komoly érdeklődését jelzi, hogy a *Rózsaregény* egy részét is lefordította anyanyelvére.

Bánki Éva a *Rózsaregény* Anyójának nyelvi játékeit, így Rajnavölgyi Géza kiemelkedő és élvezetes fordítói technikáit elemzi. A fordításban Anyó (vagy ahogy Bánki Éva frapánosan nevezi „dr. Anyó”) népies-archaikus módon szólal meg, ezzel is jelezve nyelvi elkülönülését a többi szereplőtől, és a nyelvi megoldásnak köszönhetően az Arany János-féle hagyomány éled fel az Anyó mondandója révén.

A tanulmánykötet egyszerű és elegáns kiállítású, a végén tizenkét oldalnyi színes képmelléklettel, amely több mint harminc képet tartalmaz, sajnos azonban külön képjegyzék nem kíséri az alkotásokat. A kötet végén mindegyik tanulmány francia nyelvű rezüméje is olvasható. A tanulmánykötetet, amelyet egyfajta franciás könnyedség is jellemez, mindazoknak ajánlom, akik előszeretettel forgatnak a középkori, illetve a francia kultúra és általában a középkori irodalomtörténet témakörében olvasmányokat.

Fábián Laura*

* A szerző a Ferenczy Múzeumi Centrum történésze (2000 Szentendre, Fő tér 2–5., laura.fabian@muzemicentrum.hu).

CONTENTS

On the Borderland of the Ottoman Empire: National Sentiment and Foreign Policy (László Bíró)	153
<i>Studies</i>	
Antal Molnár: The Catholic Missions and the Origins of Albanian Nation-Building at the Beginning of the 17 th Century	157
Eleonóra Géra: The Secret Life of Don Thomaso Raspassani, an Albanian Freedom Fighter	187
Krisztián Csaplár-Degovics: Dalmatian Borgo Erizzo and the Albanian Nation-Building: The New Albanian-Policy of Austria–Hungary, 1896	205
Tamás Dudlák: Turkish Foreign Policy on New Foundations: The Emergence of the Syrian Conflict and the Paradigm Shift in Turkish Foreign Policy, 2011–2012	223
Tamás Szabó: Hopes and Unfulfilled Promises: Hungarian–Romanian Relations and the Hungarians in Romania before and after the Transition	247
<i>Workshop</i>	
Gábor Gyóni: 1941 in Russian Historiography: Interpretations, Contradictions, Politics	271
<i>Book Reviews</i>	
The Calvary and Survival Strategies of the Ottoman Armenians (Éva Blénesi)	297
Studies from the Garden of Pleasure – The Romance of the Rose (Laura Fábíán)	302

Ára: 600 Ft
Előfizetőknek: 500 Ft

TERJESZTI A MAGYAR POSTA

Előfizethető személyesen a postahelyeken és a kézbesítőknél, vagy a Központi Hírlap Iroda zöldszámán: 06-80/444-444,
e-mailen: hirlapelofizetes@posta.hu, faxon: 1-303-3440,
vagy levélben a Magyar Posta Zrt. Központi Hírlap Iroda,
Budapest 1008 címen.

Számonként megvásárolható a Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézetében
(1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.,
telefon: 224-6700/4624, 4626 mellék), illetve a Penna Bölcsész Könyvesboltban
(1053 Budapest, Magyar utca 40., telefon: 06 30/203-1769).

A Világtörténet 2020-as évfolyamának megjelenését
a Magyar Tudományos Akadémia és a Nemzeti Kulturális Alap támogatja

nka
Nemzeti Kulturális Alap